

Чала Н., Гуменна О., Харламова Г.

НЕРІВНІСТЬ ДОХОДІВ, БІДНІСТЬ ТА СУСПІЛЬНИЙ ДОБРОБУТ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день бідність у поєднанні з нерівністю доходів у світовій економіці є однією із найбільш актуальних економічних проблем сучасності. Актуальність даної теми полягає в тому, що принципи розподілу та перерозподілу доходів передбачають механізм вирішення низки економічних та соціальних проблем, безпосередньо впливають на рівень бідності та суспільного добробуту населення. Система розподілу визначає можливості отримання доходу від володіння певними ресурсами, систему стимулів до праці, поділ людей на класи і соціальні групи, вирішення проблеми бідності та інше. У плановій економіці існували зрівняльний розподіл прибутків і доходів та система перерозподілу соціальних благ через суспільні фонди споживання. Така система розподільних відносин дозволяла створити для більшості членів суспільства однакові умови матеріального добробуту, але не створювала стимулів до зростання виробництва, оскільки не передбачала достатньої диференціації і доходів, і суспільства. Сьогодні ринкова економіка диктує нові правила, а з ними і нові результати, які не завжди є позитивними. Одним із негативних наслідків сучасної економічної системи є високий рівень диференціації доходів у більшості країн світу.

Проблема злиденності для сучасної України не є загрозливою, на відміну від питання нужденності та незабезпеченості, які є вкрай болючими. За об'єктивними оцінками до середнього класу (за стандартами розвинених країн) в Україні можна віднести 10-12 % населення, ще 1-2 % є багатими та надбагатими. Всіх інших, а це понад 85 %, можна вважати тією чи іншою мірою бідними. В розвинених країнах структура суспільства зовсім інша: близько 5 % населення є багатими, 80 % – середній клас, 15 % – відносяться до категорії бідних.

Бідність населення має значні негативні наслідки, серед яких одним із головних є втрата людського потенціалу країни, особливо в сфері освіти та охорони здоров'я. Така ситуація не лише негативно позначається на поточній соціально-економічній ситуації, а є перешкодою для подальшого національного розвитку. Особливої гостроти ця проблема набуває, якщо зважати на сучасні процеси формування постіндустріального суспільства. Так, за висновками фахівців ООН, якщо кілька десятиліть тому конкурентні переваги були у країн з багатими природними ресурсами, капіталами, то сьогодні економічне зростання на 64 % залежить від людського й соціального потенціалу, від природних ресурсів на – 20 %, від капіталу – на 16 %. Тому, проблема подолання бідності і сприяння розвитку людського потенціалу є однією з найголовніших для сучасної України, від вирішення якої значною мірою залежить успішність її подальшого соціально-економічного розвитку. Тому з нашої точки зору найбільша частка доходів, які не враховуються офіційною статистикою, припадає на 2 останні та найбільш заможні групи населення за рівнем доходів. Це також можна пояснити тим, що саме високодохідні групи населення найбільше скористалися вигодами економічного підйому 2000-2008 років.

Нами було проаналізовано криву розподілу доходів для різних груп населення з 2002 по 2008 роки. В результаті було з'ясовано, що основними верствами населення, які отримали від цього вигоду були найбільш багаті прошарки суспільства, які і до цього отримували високий рівень доходів. Для найбільш заможних 20% населення України темпи приросту доходів протягом періоду економічного підйому були значно вищими, ніж для середньостатистичного громадянина. Крім того нами було з'ясовано, що доходи 10% найменш заможної частини населення також продемонстрували приріст вище середнього по виборці, але з нашої точки зору це відбувалося у результаті вторинного перерозподілу доходів через систему соціальних трансфертів у той час як приріст доходів вище середнього у найбільш заможної частини населення відбувався за рахунок їх первинного розподілу.

Таким чином, з метою оцінювання реальної ситуації щодо майнового розшарування населення України за рівнем доходів та врахування рівня тінізації української на рівні 40% від ВВП необхідно здійснити наступні коригування: збільшити пропорційно до оціненого рівня тіньової економіки

України отримувани доходи 2 останніх за рівнем доходів верств населення України. У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що за нашими підрахунками квантильний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення є в середньому в 1,5 рази вищим від показника, що надається офіційними джерелами, якщо врахувати тіньовий сектор економіки держави. Аналогічним чином було отримано скоригований показник індексу Джині для України та проаналізованого його динаміку протягом 1980-2017 років.

Як бачимо, з врахуванням тіньового сектору економіки в Україні основні показники рівня нерівності доходів в державі суттєво відрізняються від тих, що надаються офіційними джерелами. Квантильний коефіцієнт диференціації доходів, що коливається в межах 2,9-3,4 та Індекс Джині з середнім значенням близьким до 0,41 більшою мірою відповідають рівню соціальної напруги та занепокоєння населення значним майновим розшарування в державі.

Поряд із високим рівнем бідності в Україні спостерігається посилення поляризації доходів як між соціальними групами населення, так і в розрізі територій, що стимулює збільшення масштабів бідності та знедоленості.

Протягом останніх років має місце інтенсивний процес перерозподілу загального обсягу грошових доходів в Україні на користь заможних груп на тлі скорочення частки доходів найбільш вразливих верств населення. Проблема бідності в національних масштабах набула крайніх форм за багатьма показниками сучасний соціально-економічний розвиток України не відповідає навіть концепції базових потреб з метою задоволення населення мінімальними благами на основі суспільних запитів.

В цьому контексті, найбільш вагомими пропозиціями щодо подолання нерівності доходів населення можливо сформулювати в напрямі здійснення таких суспільно необхідних заходів, як: визначення реального розміру прожиткового мінімуму; встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, не нижчому за реальний прожитковий мінімум; детінізація фінансових потоків та легалізація ринку праці; зменшення надмірної міжгалузевої та поселенської диференціації заробітної плати шляхом удосконалення тарифної системи та запровадження галузевих стандартів оплати праці; перегляд системи соціальних виплат і пільг; зниження податкового навантаження на доходи бідного населення шляхом використання прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб.

З метою підвищення суспільного добробуту населення окремих країн одним із основних завдань кожної держави повинно бути забезпечення належного рівня життя усіх верств населення, а також стримування надмірної диференціації населення за розміром отриманого доходу. З нашої точки зору для цього є необхідним:

- Оптимізація системи перерозподілу в державі на прикладі країн Скандинавії;
- Зростання рівня та ефективності державної соціальної підтримки в країні;
- Підвищення податкового навантаження для великого бізнесу та найбільш заможних верств населення;
- Підвищення рівня оплати праці;
- Зменшення рівня безробіття;
- Зменшення рівня корупції;
- Створення рівних можливостей для всіх верств населення у сфері освіти та охорони здоров'я.